

בכורות פרק שמיני יש בכור

(בכורות מו, א)

משנה:

יש בכור לנחלה (ליטול פי שנים) ואינו בכור לכהן (לתת לכהן פדיונו: חמשה סלעים), בכור לכהן ואינו בכור לנחלה, בכור לנחלה ולכהן, ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן.

איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן?

הבא אחר נפלים - אף על פי שיצא את ראשו (של נפל) חי (כגון שהיו תאומים: אחד נפל שלא כלו לו חודשיו ואחד כלו לו חודשיו, והוציא נפל ראשו חי והחזירו, ובא אחיו וקדמו ויצא; זה האחרון - בכור לנחלה, דראשון לא הפסידו, ואף על גב דראשו שהוציא ראשון חשבו לידה מעליא; מאי טעמא? דגבי נחלה כתיב ראשית אונו [דברים כא, יז] - מי שלב אביו דוה עליו אם מת, יצא נפל שהוציא ראשו ראשון והיו כילוד דלאו בר קיימא הוא, ואין לבו דוה עליו; אבל לענין כהן - פטור האי ולד אחרון: דבפטר רחם תליא מילתא, והרי ראשון פטר את הרחם),

ובן תשעה שיצא ראשו מת (והחזירו, ויצא אחיו - הרי בכור לנחלה, דהא ראשון לא חשיב: שאין לב אביו דוה עליו; ולענין כהן - פטר רחם הוא; אבל יצא ראש ראשון בן ט' חי, ואחר כך החזירו ומת - בכור לנחלה נמי לא הוי זה הבא אחריו);

המפלת כמין בהמה חיה ועוף (למיפטר מנחלה לא חשיב: דאין הלב דוה עליהם, אבל פטר רחם מיהא הוה) - דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: עד שיהא בו מצורת אדם (לא חשיב פטר רחם, והבא אחריו הוי בכור אף לכהן).

המפלת סנדל (שאין לו צורת פנים), או שליא (שהרי אין שליא בלא ולד, אלא שנימוח; ומיהו פטר רחם הוי), או שפיר (עור ממש של ולד) מרוקם (מפרש במסכת נדה ב'המפלת' (דף כה). מהו ריקומו של שפיר), והיוצא מחותך (אברים אברים ויצא כולו) - (הוי פטר רחם): הבא אחריהם בכור לנחלה ואין בכור לכהן; (אבל ראש מחותך - לא פטר אם קדם אחיו ויצא קודם יציאת רוב אברי המחותר, והוי נמי בכור לכהן)

מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה (דלענין נחלה תליא מילתא באב, דכתיב [דברים כא, יז] ראשית אונו, ולענין כהן תלה רחמנא בפטר רחם);

עודה שפחה (בלידה ראשונה) ונשתחררה (עכשיו), עודה עובדת כוכבים ונתגיירה, משבאת לישראל ילדה - (נמי הוי) בכור לנחלה (שהרי לזה לא היו בנים), ואין בכור לכהן (דאינו פטר רחם);

רבי יוסי הגלילי אומר: בכור לנחלה ולכהן (דבנים הנוולדו לה בהיותה עובדת כוכבים לא פטרי), שנאמר 'פטר רחם'... בישראל' [?? שמות יג, ב: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא? במדבר יג, כ: כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה']; עד שיפטר רחם מישראל;

מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה; נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת (ובעלה עמה, וילדה - הוי אותו ולד בכור לכהן: דפטר רחם הוא בישראל, ולא לנחלה: דכיון הורתו שלא בקדושה - לאו בר נחלה הוא, וזרע מצרי רחמנא אפקריה, דכתיב [יחזקאל כג, כ] וזרמת סוסים זרמתם);

וילדה היא וכהנת (בת ישראל מבכרת, שילדה עם כהנת מבכרת, ואין ידוע איזה ולד של ישראל), (או) היא ולויה (דלויה נמי פטור בנה מחמש סלעים, כדאמרן בפרק קמא), היא ואשה שכבר ילדה (ואין ידוע איזו בנה, ורבותא קא משמע לן: דבעלה של מבכרת חייב חמשה סלעים לכהן, דהבן זכר יש לו כל היכא דאיתיה; ולא לנחלה, דהא לא ידע בריה דמאן הוא), וכן מי שלא שהתה לאחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה, ואינו ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון - בכור לכהן (והוא יפדה עצמו) ואינו בכור לנחלה (דהא לא ידע מאן ירית). (ובגמרא פריך: דאפילו פשוט נמי לא הוי!).

(בכורות מו, ב)

גמרא:

אמר שמואל: אין הראש פוטר בנפלים (בן שמנה שהוציא ראשו חי והחזירו וקדמו אחיו ויצא - הוי בכור לכהן, שאין ראש הנפל פוטר עד שיצא ראשו ורובו); מאי טעמא? (בראשית ז, כב) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו [מכל אשר בחרבה מתו] - כל היכא דנשמת רוח חיים באפיו הוא דחשיב רישיה (מי שהוא בן חיים הלך אחר אפיו, דהיינו ראשו), אידיך לא חשיב רישיה (אבל אי לאו בר קיימא הוא - לא חשוב אפיה).

תנן 'הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי ובן תשעה שיצא ראשו מת';

קתני מיהא ' (נפל שיצא) ראשו ' (פטר הבא אחריו מכהן) ! ?

מאי 'ראשו' ? = רובו.

וליתני 'רובו' ?

בדין הוא דאיבעי ליה למיתני 'רובו', ואידי דקא בעי למיתני סיפא 'בן תשעה שיצא ראשו מת': (משום דבעי למידק מינה): טעמא דראשו מת, הא ראשו חי - הבא אחריו (אפילו) בכור לנחלה נמי לא הוי (האחרון, דראשו [של] בן ט' חי ודאי הוי 'לידה', ואי הוה תני 'רובו מת' הוה משמע 'הא רובו חי' - לא הוי אחרון בכור אפילו לנחלה, אבל אם יצא ראשו חי לא הוי משמע דאחרון מפסיד הנחלה, ואנן קיימא לן דראשו חי הוי כילוד) - (משום הכי) תנא רישא נמי 'ראשו' (ברישא ובסיפא, ואף על גב דסיפא גופה דקתני 'ראש מת' לא הוי אלא דראשו ורובו).

ומאי קא משמע לן (מתניתין)? דכיון דמפיק ליה רישיה - הוה לידה? (אי אמרת בשלמא 'ראשו' דוקא אשמעינן דראש הנפלים פוטר, ותנא סיפא אטו רישא; אלא אי אמרת ראשו לאו דוקא, ואין הראש פוטר בנפלים, השתא לא אשמעינן מינה אלא דיוקא: דזייקין טעמא דראשו מת, הא ראשו חי - אפילו בכור לנחלה נמי לא הוי: דכיון דאפיק בן ט' חי רישיה, הואיל ולא נפל הוא - הוי לידה אפילו החזירו) - תנינא (חולין בפרק 'בהמה המקשה' פ"ד מ"א): 'הוציא' (עובר) ראשו (בשעת שחיטת אמו) אף על פי שהחזירו - הרי זה כילוד (ואינו נותר בשחיטת אמו)!! וכי תימא אשמעינן בהמה וקא משמע לן באדם, דאדם מבהמה לא יליף, דלית לה (לבהמה) פרוזדור (אין רחם שלה בין ירכותיה, הלכך חשיב הראש 'לידה': דבגלוי הוא, אבל אשה - דיריכים שלה מכסים את הרחם - לא חשיב ראש 'לידה') - בהמה מאדם לא ילפא, משום דחשיב פרצוף פנים דידיה - הא נמי תנינא (גבי אדם במסכת נדה נדה פ"ג מ"ה): 'יצא כדרכו' - משיצא רוב ראשו (הוי 'ילוד': דאפילו החזירו ולא נולד עד לאחר מאה ימים - חשיב 'ילוד' מיום ראשון, וחשבינן לה ימי טומאה וטהרה מיום ראשון); ואיזהו רוב ראשו? - משתצא פדחתו' ('צא כדרכו' - לאפוקי היכא דיצא דרך מרגלותיו, דודאי לא חשיב 'ילוד' עד יציאת רובו)!! תיובתא דשמואל (דודאי ראשו דנפלים דמתניתין דוקא)?

תיובתא. אמר רבי שמעון בן לקיש: פדחת (מצח) פוטר בכל מקום (דחשיב לידה מיציאת פדחת) חוץ מן הנחלה (דהבא אחריו בכור לנחלה, אלא אם כן יצא פניו של ראשון) (ובכל מקום מפרש לקמיה); מאי טעמא? - 'יכיר' אמר רחמנא [דברים כ"א: יז] כי את הבכור בן השנואה יבצר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה] (והיכרא ליתא אלא בפרצוף פנים).

ורבי יוחנן אמר: אפילו לנחלה (דפדחת נמי הוי היכרא). 'בכל מקום' לאיתויי מאי? לאיתויי הא, דתנו רבנן: 'גירות שיצאה פדחת ולדה בהיותה נכרית' (אינה מטמאה בנדה ולידה), ואחר כך נתגיירה - אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה, ואינה מביאה קרבן לידה'. מיתיבי 'יכיר' - זו הכרת פנים (דמי שהוכרו פניו ראשון הוי בכור לנחלה); ואי זו היא 'הכרת פנים'? - פרצוף פנים עם החוטם' (עם החוטם קשיא לרבי יוחנן)!

תני 'עד החוטם'. תא שמע [יבמות פ"ט מ"ג]: 'אין מעידים' (להשיא את אשתו, דשמא לאו זה הוא) אלא על פרצוף פנים עם החוטם! תני 'עד החוטם'.

תא שמע: 'פדחת בלא פרצוף פנים, פרצוף פנים בלא פדחת' - אין מעידין עד שיהו שניהם עם החוטם', ואמר אביי, ואיתימא רב כהנא: מאי קראה? - (ישעיהו ג, ט) הכרת פניהם ענתה בם [וחטאתם כסדם הגידו לא כחדו אוי לנפשם כי גמלו להם רעה] (דהכרת פרצוף פניהם = עדותן; אלמא פרצוף פנים בעי, ופשטיה דקרא בנואפים כתיב: הכרת פני הולדות ענתה בנואפים: שהקב"ה צר את הממזר בצורת פני המנאף)!! שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן.

ומי אחמירו? והא תנן [יבמות פ"ט מ"ז]: 'הוחזקו להיות משיאים עד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה'? כי אקילו רבנן - בסופה (לאחר שכוונו יפה בזה - הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיקן אפילו בעבד ושפחה), (אבל) בתחלתה (תחלת העדות דהיינו ראיית המת) לא אקילו רבנן (עד שיכירוהו יפה); ואיבעית אימא:

(בכורות מז, א)

'יכיר' לחוד (דלא כתיב פנים - הוי פדחת היכר), ו'הכרת פנים' לחוד.

איתמר: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר: רבי יוחנן אומר: אין לו בכור לנחלה (עובדי כוכבים אינן 'בני נחלה' לירש את אביהם עובד כוכבים

אחר שנתגייירו [בפרק קמא דקדושין (דף יז:)], ורבי שמעון בן לקיש אומר: יש לו בכור לנחלה;
 רבי יוחנן אומר: אין לו בכור לנחלה, דהא הוה ליה 'ראשית אוננו';
 ורבי שמעון בן לקיש אומר: יש לו בכור לנחלה: גר שנתגיייר -
 כקטן שנולד דמי.
 ואזדו לטעמיהו, דאיתמר: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים
 ונתגיייר; רבי יוחנן אמר: קיים פריה ורביה, ורבי שמעון בן
 לקיש אמר: לא קיים;
 רבי יוחנן אמר: קיים, (ישעיהו מה, יח) [כי כה אמר ה' בורא השמים הוא האלקים יצר הארץ ועשה
 הוא כוונתו] לא תוהו בראה (הקב"ה את העולם, אלא) לשבת יצרה [אני ה' ואין עוד]
 ורבי שמעון בן לקיש אמר: לא קיים פריה ורביה: גר שנתגיייר -
 כקטן שנולד דמי;
 וצריכא: דאי איתמר בהא קמייתא, בהא קאמר רבי שמעון בן לקיש,
 משום דבהיותו עובד כוכבים - לאו 'בני נחלה' נינהו, אבל בהא
 - אימא מודה ליה לרבי יוחנן, ד'לא תוהו בראה לשבת יצרה' והא עבד
 ליה 'שבת'; ואי איתמר בהא, בהא קאמר רבי יוחנן, אבל בהא -
 אימא מודה ליה לרבי שמעון בן לקיש? - צריכא.

תנן: 'מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה; עודה שפחה
 ונשתחררה, עודה עובדת כוכבים ונתגייירה, ומשבאתה לישראל ילדה
 - ולדה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן' (פרישית לעיל גבי מתניתין);
 'ילדה' - ממאן (דקתני 'משבאה לישראל ילדה הוי בכור לנחלה')? אילימא מישראל
 שלא היו לו בנים, מאי איריא גירות ושפחה (דמשמע משום הכי הוי בכור
 לנחלה: דאותם בנים שהיו לה בהיותה עובדת כוכבים לא חשיבי)? אפילו בת ישראל נמי
 (דבנים הראשונים חשובים בנים, הוי האי נמי בכור לנחלה, דהא באב תליא מילתא ולא באם)! אלא
 לאו (האי 'ילדה משבאה לישראל' - לא אמי שלא היו לו בנים מהדר, אלא מילתא באפי נפשה היא)
 מגר שהיו לו בנים ונתגיייר (דקאמר 'גירות שהיו לה בנים בהיותה עובדת כוכבים
 ונתגייירה עם בעלה וילדה, משבאתה לתורת ישראל הוי בכור לנחלה'), וקתני 'בכור לנחלה'
 (ותיבתא דרבי יוחנן)?!
 לא! לעולם מישראל שלא היו לו בנים (ומשום בכור לנחלה לא איצטריך למינקט
 'גירות'), (אלא משום דאשמעינן) ואינו בכור לכהן איצטריכא ליה (דבנים
 הראשונים מיקרו פטורחם), לאפוקי מדרבי יוסי הגלילי, דאמר 'בכור
 לנחלה ולכהן, שנאמר: פטר רחם כישוראל' - (הא דקתני 'בכור לנחלה' - רבי יוסי
 הגלילי היא, דלגבי כהן חשיב ליה בכור, ד) עד שיפטרו רחם מישראל' קא משמע לן
 דלא.

תא שמע: 'היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגיייר - יש לו
 בכור לנחלה'.
 אמר רבינא, ואיתימא רב אחא: הא ודאי רבי יוסי הגלילי הוא,
 דאמר 'פטר רחם... בישראל' עד שיפטרו רחם מישראל', ויליף איהו
 (הבעל) מינה דידה (כי היכי דלגבה לא חשיבי בנים ראשונים, והוי האי פטר רחם, דכתיב בישראל -
 [במדבר ג, יג: כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'] -
 לגביה נמי לא חשיבי ראשונים והוי האי ראשית אוננו [דברים כא, יז]).

אמר רב אדא בר אבהו: לוייה (בת לוי) שילדה - בנה פטור מחמשה
 סלעים; דאי עבר ממאן? אילימא דאי עבר מכהן ומלוי - מאי איריא
 לוייה? אפילו ישראלית נמי (דאמרן בפירקין קמא (דף יב"ב דף יג, ב) הכהנים והלוים
 פטורין)! אלא דאי עבר מישראל? (במדבר א, ב) [שאו את ראש כל עדת בני ישראל] למשפחותם
 לבית אבותם [במספר שמות כל זכר לגלגלתם] כתיב (דמשפחת אב נפקא מהכא דקרויה 'משפחה' ולא
 משפחת אם, ואמאי פטור)?!
 אמר רב פפא: דאי עבר מעובד כוכבים (דלית ליה חייס לגבי ישראל, ושייך הבן בתר
 אם ישראלית טפי מבתר אבוה עובד כוכבים, הלכך פטור), ולא תימא אליבא דמאן דאמר
 'אין מזהמין את הולד' (במסכת יבמות (דף מה, ב): דאיכא למאן דאמר: עובד כוכבים הבא על
 בת ישראל - הולד כשר, דבתר אימיה שדינן ליה, ומשום הכי פטור מחמש סלעים), אלא אפילו
 למאן דאמר 'מזהמין את הולד' (דשדינן ליה בתר עובד כוכבים), (אפילו הכי פטור
 ד) 'לוי פסול' מיקרי (הואיל ואית ליה שמא דלוי - פטור).
 מר בריה דרב יוסף אמר משמיה דרבא: לעולם דאי עבר מישראל,
 ושאני התם, דאמר קרא 'פטר רחם': בפטר רחם תלא רחמנא (אחר האם אזיל
 לענין חמשה סלעים).

תנן: 'מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה, נתגיירה מעוברת נשתחררה מעוברת וילדה היא וכהנת היא ולויה היא ואשה שכבר ילדה, וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון - בכור לכהן ואינו בכור לנחלה' (פרישית לעיל גבי מתניתין; מדקתני 'היא וכהנת' - רבותא אשמעינן: דאף על גב דנתערב עם הפטור - איהו חייב) - מכלל דכהונה ולויה פטורין (וקסלקא דעתא דהא כהנת - בבת כהן קאמר); דאיעבר ממאן?: אילימא דאיעבר מכהן ולוי - אי הכי מאי איריא 'כהנת' ו'לויה'? אפילו בת ישראל נמי! אלא דאיעבר מעובר כוכבים - כהנת פטורה.

והאמר רב פפא: בדיק לן רבא (מנסה אותנו בהלכות): כהנת שנתעברה מעובר כוכבים - מהו (מי הוי בנה פטור מבכורה או לא)? ואמינא ליה: לאו היינו דרב אדא בר אהבה, דאמר 'לויה שילדה בנה פטור מחמש סלעים' (וכי היכי דלוייה פטורה - כהנת נמי פטורה)? ואמר לי: הכי? השתא: בשלמא לויה בקדושתה קיימא (אף על גב דנבעלה לעובר כוכבים וכי שדינן בנה בתרה הוי כלוי פטול ופטור), דתניא [תוספתא יבמות פ"ח מ"א]: 'לויה שנשכית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מן המעשר' (מעשר ראשון ניתן ללוים) 'ואוכלת', אלא כהנת - כיון דאי בעיל לה (לעובר כוכבים) הויא 'זרה' (כדאמרינן ביבמות בפרק 'אלמנה לכהן גדול' (דף סח:)): מנין לכהנת לוייה וישראלית שבאו עליה עובר כוכבים ועבד שפסלוה? תלמוד לומר: 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר' (ויקרא כב, יב); כיון שנבעלה לפטול לה - פסלה, ואף על גב דלויה נמי קתני התם - מתרומה דקא פטיל לה: שלא תינשא לכהן, אבל מדין לוייה לא מיפסלא; וכיון דזרה היא - בנה חייב בחמשה סלעים! הלכך מתניתין נמי לא מוקמת דאיעבר מעובר כוכבים)!? הניחא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, דאמר דאיעבר מן ישראל (דמוקים לדרב אדא בדאיעבר מן ישראל) - מוקי לה (למתניתין נמי) בדאיעבר מן ישראל, אלא לרב פפא במאי מוקי לה?

לעולם (מתניתין) דאיעבר מכהן והיא בת כהן דלא איעבר מכהן לא מיפטרא: דלא אזלינן בתר אסא אלא בלויה, דאיעבר מעובר כוכבים) ואמאי קרי לה 'כהנת'?

- דבנה כהן.

(בכורות מז, ב)

איתמר: כהן שמת והניח בן חלל (כישראל דמי וחייב בבכורה): רב חסדא אמר: הבן חייב לפדות את עצמו; רבה בר רב הונא אמר: אין חייב לפדות את עצמו.

כל היכא דמת האב לאחר שלשים - דכולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו (לאחר שלשים ישנו במצות פדייה, דכתיב (במדבר יח, טו) 'ופדיו מבן חדש', שהרי זכה אביו בפדיונו (דאי נמי יהיב האב - הוה מפרש ליה ושקיל ליה לנפשיה, דהא כהן הוא, וכיון דזכה האב בפדיונו - מורישו לבנו עם שאר נכסיו); כי פליגי היכא דמת האב בתוך שלשים יום: רב חסדא אמר: הבן חייב לפדות את עצמו, דהא לא זכה אביו בפדיונו (דהא לא איחייב אב מעולם, אלא בן נתחייב לאחר מיתת אביו, ואיחייב ליה למיתביה לכהן אחר)! רבה בר רב הונא אמר: אין הבן חייב לפדות עצמו, דאמר ליה (האי חלל לכהן): אתינא מכח גברא (כהן) דלא מצית לאשתעוויי דינא בהדיה (שאם היה אביו פודה אותו - היה נוטל הפדיון לעצמו).

תנן: 'נתגיירה מעוברת (ולא ילדה עדיין מעולם) - (אותו וולד) בכור לכהן' ואמאי? לימא ליה: אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעוויי דינא בהדיה (דלא ציית דינא)?

שאני עובר כוכבים, דלית ליה חיים (לגבי ישראל לית ליה שום יחס, ואין זה בא מכוח, דכקטן שנולד דמי).

אמר רבי שמעון יאסיניא אמר רבי שמעון בן לקיש: כהן שמת בתוך שלשים והניח בן חלל - הבן חייב לפדות את עצמו, שלא זכה האב בפדיונו; מת לאחר שלשים יום - אין הבן חייב לפדות עצמו שהרי זכה האב בפדיונו.

וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים [ונשאת וילדה, ואינו ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון - בכור לכהן ואינו בכור לנחלה]: בכור לנחלה - הוא דלא הוי, הא כפשוט שקיל, ואמאי? ליזיל לגבי האי ולידחיה ולגבי האי ולידחיה?

אמר רבי ירמיה: לא נצרכא (מתניתין, דקתני 'אינו בכור לנחלה') אלא לבא אחריו (אבל איהו לא שקיל מידי, דבני הראשון אומרים לו: לא בן ראשון אתה, וכן בני האחרון אומרים לו), והכי קאמר: בכור לכהן (הוי האי ספק, ממה נפשך: דהא פטר רחם הוא, וחייב לפדות את עצמו), והבא אחריו (השני) - אין בכור לנחלה (דאמרין ליה אקיו: אותו ספק - בן אבינו הוא, ואתה אינך בכור).

ולכתבו הרשאה להדדי? (ולכתבו הרשאה זה לזה: הספק והבא אחריו: יכתוב אחד הרשאה לחבירו על חלקו, וילך ויתבע לו הבכורה ממה נפשך: "אם אני בכור - תנו לי בשביל עצמי, ואם אחי בכור - תנו לי בשביל אחי", דהא או הספק או הבא אחריו בכור?) - וכי תימא 'מתניתין (מיירי) שלא בהרשאה (והכי קאמר: אם לא כתבו הרשאה - אין כאן בכור לנחלה)' - הא מוקמינן לה קמן דבהרשאה (דאמרין: אמר שמואל: בבא בהרשאה)!? (אלא ודאי הרשאה לא מהניא כלל הכא).

מסייע ליה לרבי ינאי, דאמר רבי ינאי: הוכרו ולבסוף נתערבו (כגון שתי נשים של שני אנשים שהוכרו וולדותיהן, ואחר כך נתערבו, ועכשיו כשהן באין כולן לירש - דוחין אותן אחיהם, דלכל אחד אמרי "לאו אחינו אתה") - כותבין הרשאה זה לזה (האחד לחבירו על חלקו בנכסי אביו, ובעל ההרשאה בא אצל יורשי שני האבות, ואומר לכל אחד: "אם אחיכם אני - תנו לי, ואם זה אחיכם - תנו לי חלקו, וכן לבני השני); לא הוכרו ובסוף נתערבו (אבל לא הוכרו מעולם) - אין כותבין הרשאה זה לזה (דלא היתה להם זכיה מעולם בנכסים; ומתניתין נמי בדלא הוכרו מעולם: דמעולם לא נודע איזה בכור, ולא זכה אחד מהם בחזקת בכורה; הא דרבי ינאי בבבא בתרא ב'יש נוחלין' (דף קכז.)).

משנה:

אי זהו בכור לנחלה ולכהן?
המפלת שפיר (עור הולד ממש) מלא מים, מלא דם, מלא גנינין (גוונים);
המפלת כמין דגים וחגבים (חגבים לאו וולד נינהו, וטעמא מפרש במסכת נדה ב'המפלת חתיכה' (דף כב:): שלא נאמדה בהן יצירה כלגבי אדם) שקצים ורמשים, והמפלת ליום ארבעים (שנתעברה, דמיא בעלמא הוא עד דמטי למחר: דארבעים יום הוי יצירת הוולד) - הבא אחריהם בכור לנחלה ולכהן;
[משנה ב] יוצא דופן והבא אחריו (דרך רחם) - שניהן אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן (וטעמא מפרש בגמרא);
ר"ש אומר: הראשון - לנחלה, והשני - לחמש סלעים.

גמרא:

ראשון לנחלה לא, (דברים כא, טו) [כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשנואה] 'וילדו לו' (דרך לידה) בעינן;
לחמש סלעים נמי לא: 'פטר רחם' [שמות יג, יב: והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'] בעינן;
שני לנחלה לא: (דברים כא, יז) [כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה] 'ראשית אוננו' בעינן;
לחמש סלעים נמי לא: קסבר בכור לדבר אחד (כגון זה: שהוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות, דהא הוה לו ולד זכר קודם לו) לא הוי בכור.

רבי שמעון אומר: הראשון לנחלה והשני לחמש סלעים;
רבי שמעון לטעמיה, דאמר (במסכת נדה פרק 'יוצא דופן' (דף מ.)) [ויקרא יב, ו:] ואם נקבה תלד וטמאה שבעים כנדתה וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה: 'תלד' - לרבות יוצא דופן (דהוי לידה מעליא, ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה; הלכך - גבי וילדו לו נמי לידה מעליא חשיב ליה, דגמרינן מהתם);
והשני לחמש סלעים - קסבר בכור לדבר אחד (כגון שני, דהוי בכור לרחמים)
הוי בכור (לכהן, אבל ראשון - אף על גב דבכור לדבר אחד הוא: דהא הוי בכור לוולדות ולזכרים - אפילו הכי לא הוי בכור, דבפטר רחם תלא רחמנא).

(בכורות מח, א)

משנה [ג]:

מי שלא בכרה אשתו וילדה שני זכרים - נותן חמשה סלעים לכהן (דאחד מהן בכור);
מת אחד מהן בתוך שלשים יום - האב פטור (דמצי למימר "הבכור מת"; והוא הדין נמי לבן הנשאר דפטור, והאי לישנא דנקט 'האב פטור' - משום סיפא, דבעי למיתני 'מת האב כו');
מת האב והבנים קיימים: רבי מאיר אומר: אם נתנו עד שלא חלקו - נתנו, ואם לאו - פטורין (כדמפרש בגמרא);

רבי יהודה אומר: נתחייבו (ב) נכסים (נכסי האב לכהן כבעל חוב, וחייבין לפרוע בין שניהם).
זכר ונקבה - אין כאן לכהן כלום (דאמר ליה: "הנקבה יצאת ראשון", וכהן - ידו על התחתונה: דהמוציא מחבירו עליו הראיה).

גמרא:

דמית האב אימת? אילימא דמית לאחר שלשים יום, בהא אמר רבי מאיר כי חלקו פטורין? והא אשתעבדן להו לנכסיה (דחוב מעליא הוא)!?
אלא דמית בתוך שלשים יום? מאי שנא כי חלקו, דאזיל לגבי האי ומדחי ליה דאזיל לגבי האי ומדחי ליה (ואומר "אין אני בכור אלא אחי") - כי לא חלקו נמי: לזיל לגבי האי ולידחיה, וליזיל לגבי האי ולידחיה (והא ליכא למימר דטריף נכסי משום אביהם, דהא האב לא נתחייב כלום, אלא בשביל הבנים טורפן, ואמאי קתני *אם נתנו* כו' דמשמע דאם לא חלקו חייבין)?!
אמר רבי ירמיה: זאת אומרת: *שני יוסף בן שמעון* שהיו בעיר אחת ולקחו שדה בשותפות (שני יוסף בן שמעון שהיה איש אחד מוציא על אחד מהן שטר חוב וכל אחד מהן היה מדחהו לאמר "לא אני הוא, כי אם חבירי", ולקחו בין שניהם שדה אחת) - בעל חוב גובה אותה מהם (טורף בעל חוב חציה), דאמר ליה "אי בדידך מסיקנא מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקנא - מנתא דחברך קא שקילנא" (והכא נמי טורף הכהן חמשה סלעים מהנכסים שהן יחד, ואמר להו נמי הכי "אם אתה הבכור - מחלקך אני נוטל, ואם אחיך הבכור - מחלקו אני נוטל, ובין שניכם תתפשו")!
אמר רבא: מכדי נכסי דבר איניש אינון ערביין ביה? מי איכא מידי דלדידיה לא מצי תבע ליה (דכל חד חד מדחי ליה), ולערב מצי תבע ליה? והתנן [בבא בתרא פ"י מ"ז]: *'המלוה את חבירו על ידי ערב - לא יפוע מן הערב'*, וקיימא לן דלא יתבע מן הערב תחלה (עד שיתבע מן הלוה ולא יהא לו מה לפרוע)?!

אלא אמר רבא: לעולם שמת לאחר שלשים יום, ואי דאיכא נכסי טובא הכי נמי דשקיל (אפילו חלקו: דהא אישתעבדו נכסים בחיי האב, ואף על פי שמלוה על פה היא - גובה מן היורשין אם יש ירושה כשיעור החוב), והכא במאי עסקינן? - כגון דליכא אלא חמש סלעים ודכולי עלמא אית להו דרב אסי, דאמר רב אסי (כדאיתא בבבא קמא בפרק ראשון דף טז): *'האחין שחלקו - מחצה יורשין ומחצה לקוחות'* (דמספקא ליה אם יש ברירה ויורשין ניהו, או אין ברירה ולקוחות ניהו; הלכך מחצה יורשין ומחצה לקוחות), ודכולי עלמא מלוה הכתובה בתורה (כגון פדיון הבן חמשה סלעים דזכי ליה רחמנא לכהן) -

(בכורות מח, ב)

לאו ככתובה בשטר דמיא, ודכולי עלמא אית להו דרב פפא, דאמר רב פפא: מלוה על פה - גובה מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות, והכא - בחמש ולא בחצי חמש קמיפלגי: דרבי מאיר סבר: חמש ולא חצי חמש (הלכך פטורין: דכיון דחלקו - הוה ליה מחצה לקוחות, ולא אישתאר ירושה אלא שני סלעים, ופלגא ומפלגא דלקוחות לא שקיל איהו מידי, דמלוה על פה לא גביא מלקוחות), ורבי יהודה סבר: חמש ואפילו חצי חמש (ושקיל ההוא פלגא דהוי ירושה).

אי הכי (דלרבי יהודה פלגא הוא דשקיל), *'רבי יהודה אומר: נתחייבו נכסים'* (בתמיה)? *'נתחייב גברא מיבעי ליה'* (חייב גברא מיבעי ליה) גרסינן, ולא גרסינן *'נתחייב'*, כלומר: הכי איבעי ליה למיתנא: *'רבי יהודה אומר: חייבין'*: שאינון פטורין לגמרי, כדאמרין, אלא חצי חמש מיהא מיחייבי; ולא שייך למיתני *'נתחייבו הנכסים'* מאחר שלאחר שלשים מת, אלא בשביל החלוקה שחלקו ונעשו לקוחות - הפסיד הכהן לרבי יהודה גופיה: ממה שנתחייבו הנכסים - הפסיד מחצה)! ועוד: תניא: *'רבי יהודה אומר: האחין שחלקו: אם יש עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה - חייבין, ואם לאו - פטורין'*;

מאי *'עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה'* (דהיינו שני סלעים ופלגא)?? אילימא בין דירושא בין דלקוחות (בין חלק הירושא בין חלק הלקוחות), ו'חמש ואפילו חצי חמש' (והא דקתני 'חייבין' - פלגא דחמשה קאמר: דהא אמרת דכולי עלמא אית להו דרב אסי ורב פפא, ושמענין מינה דחמש ואפילו חצי חמש) - אי הכי מאי איריא עשרה? אפילו

בציר מעשרה נמי (אלא שמונה, דלא מטי לכהן אלא שני סלעים שקיל להו: דהואיל ושקיל כהן בציר מחמש - כל מה דמיתרמי ליה שקיל, דהא דאמרין 'חצי חמש' - לאו דוקא: הוא הדין לרבע חמש ושליש חמש, ואמאי קתני 'אם לאו פטורין')!? אלא פשיטא עשרה זוז דירושא לזה ועשרה זוז דירושא לזה (לבר מפלגא דלקוחות, דהוי חמש סלעים דירושא), אלמא 'חמש ולא חצי חמש' סבירא ליה! אלא דכולי עלמא 'חמש ולא חצי חמש', והכא (במתניתין) - בדרב אסי ורב פפא קמיפלגי. (דלרבי מאיר אית ליה דרב אסי

ורב פפא: הואיל דבין הכל אין שם אלא חמש - לא שקיל מידי, ד'חמש ולא חצי חמש'; ורבי יהודה אית ליה דרב אסי דפלגא הוי לקוחות, ולית ליה דרב פפא, אלא סבירא ליה דמלוה על פה גובה מן הלקוחות, ושקיל כולה; אי נמי אית ליה דרב פפא ולית ליה דרב אסי, אלא כולהו הוי ירושה, ושקיל כולה; והשתא דהכי סבירא ליה - מוקמינן לה לברייתא אם יש שם עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה בין הכל חייבין לתת כל הנכסים, ואם לאו - דבין הכל ליכא חמש - פטורין, ד'חמש ולא חצי חמש'.

ואיכא דמתני ליה (לכולהו הך שמענתא) אסיפא (דמתניתין, דמילתיה דרבי יהודה):
'נתחייבו הנכסים' - דמית האב אימת? אילימא דמית לאחר שלשים, מכלל דרבי מאיר סבר כי חלקו פטורין? הא אישתעבדי להו נכסי! אלא בתוך שלשים? כי חלקו אמאי מחייב רבי יהודה? ליזיל לגבי האי - לידחיה, וגבי האי ולידחיה?
אמר רבי ירמיה: זאת אומרת: שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת, ולקח אחד מהם שדה מחבירו (והכא נמי דסבירא לן 'האחין שחלקו לקוחות הן': דאין ברירה, דקמחייב להו רבי יהודה) - בעל חוב גובה ממנו, דאמר ליה: אי בדידך מסיקנא - מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקנא משתעבדא לי מקמי דידך!
אמר רבא: מכדי נכסוהי דבר איניש אינון ערביין ביה - וכולה כלישנא קמא (אלא בדרב אסי ורב פפא פליגי).

משנה [ד]:

שתי נשים (של אחד) שלא בכרו, וילדו שני זכרים (במחבא, שנתערבו) -
נותן עשרה סלעים לכהן;
מת אחד מהן בתוך שלשים יום, אם לכהן אחד נתן (האב פדיון שניהם) -
יחזיר לו חמש סלעים (הואיל ומת בתוך שלשים, ואיגלאי מילתא דנפל הוא, ושלא כדין שקל); ואם לשני כהנים נתן - אינו יכול להוציא מידם (דכל חד וחד מדחי ליה, ואומר "הריני מחזיק במ שבביל פדיון החי").
זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה (ילדו הנשים שלו במחבא) - נותן חמש סלעים לכהן (דממה נפשך חד הוי בכור: אם האחת ילדה שני זכרים - הראשון בכור, ואם האחת ילדה זכר ונקבה - נמצא שחבירתה ילדה זכר לבדו, והוא בכור, ואותו שעם הנקבה פטור: שמא נקבה יצאת ראשון, והמוציא מחבירו עליו הראיה);
שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות - אין כאן לכהן כלום (דאיכא למימר הנקבות יצאו תחלה, ואין כאן בכור).
אחת בכרה ואחת שלא בכרה וילדו שני זכרים - נותן חמש סלעים לכהן;
מת אחד מהן בתוך שלשים יום - האב פטור (דמצי למימר בן המבכרת מת);
מת האב והבנים קיימים: רבי מאיר אומר: אם נתנו עד שלא חלקו - נתנו, ואם לאו - פטורין (כדין אותו של מעלה משום דרב אסי ורב פפא); רבי יהודה אומר: נתחייבו נכסים;
זכר ונקבה - אין לכהן כלום (יש לומר אותה שלא בכרה ילדה הנקבה ואין כאן בכור).

[משנה ה'] שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים:
זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים.
מת אחד מהם (מן הוולדות) בתוך שלשים: אם לכהן אחד נתנו - יחזיר להם חמש סלעים (ויחלקו שני האבות); אם לשני כהנים נתנו - אינן יכולין להוציא מידם (דכל חד וחד אומר "אני מחזיק במ שבביל החי, דאותו שנתן לי בשבילו - לא מת", וכל המוציא מחבירו ידו על התחתונה).
זכר ונקבה - האבות פטורין (דכל חד וחד אמר ליה לכהן "הנקבה - שלי היא"), והבן חייב לפדות את עצמו (דמכל מקום בכור הוא).
שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ושני זכרים - אין כאן לכהן כלום (יש לומר האחת ילדה נקבה ושנית זכר ונקבה, ויצתה נקבה תחלה; הלכך אין כאן לכהן כלום: דיש לומר המבכרת ילדה הנקבה; וכן שני זכרים ושתי נקבות).
[משנה ו'] אחת בכרה ואחת שלא בכרה של שני אנשים וילדו שני זכרים: זה שלא בכרה אשתו - נותן חמש סלעים לכהן;
זכר ונקבה - אין כאן לכהן כלום.

גמרא:

מאי שנא שני כהנים? דאזיל לגבי האי ומדחי ליה ואזיל לגבי האי ומדחי ליה? כהן אחד נמי (ומשני אבות שקל): ליזיל לגבי האי

(אב) ולידחיה (כהן ולימא לא שלך מת אלא של חבריך ולא בעל דברים ידידי את) וליזיל לגבי האי ולידחיה?
אמר שמואל:

(בכורות מט, א)
בבא בהרשאה (שני האבות כתבו הרשאה האחד לחבירו, ובא בעל הרשאה ותובעו ממה נפשך: "אם שלי מת - החזיר לי את שלי, ואם של חברי מת - החזיר לי את שלו, שהרי יש לי הרשאה").
והאמרי נהרדעי: 'לא כתבינן אדרכתא (הרשאה) אמטלטלי' (דהואיל ואינן בעין - מיחזי כשיקרא: שמא אין בידו משל זה כלום, וחתמי סהדי אשיקרא)?
הני מילי היכא דכפריה (לוה למלוה - תו לא כתב מלוה הרשאה עליהו משום דמיחזי כשיקרא), אבל היכא דלא כפריה - כתבינן.

זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום:
תנא רב הונא: (גבי שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו וילדו) שני זכרים ונקבה (במחבא) - אין כאן לכהן כלום (ואף על גב דחד הוי בכור ממה נפשך: דאם האחת ילדה שני זכרים - האחד בכור, ואם זכר ונקבה ילדה, נמצאת חבירתה ילדה זכר לבדו, והוא בכור; ואפילו הכי הבן אינו חייב לפדות את עצמו, דאמר ליה: שמא אין אני בכור אלא חברי);
ותנא דידן?
כיון דבשני אנשים - הוא דמשכחת לה, באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה (דכיון דאיכא חד בכור - יהיב חמשה סלעים לכהן) - לא מתני ליה (להכי לא תני ליה: דכל הנך דתנא כאן 'אין כאן לכהן כלום' - שוין בין איש אחד ושתי נשים בין בשתי נשים של שני אנשים).

משנה [המשך משנה ו]:
מת הבן בתוך שלשים יום (אבכורות ודאין דעלמא קאי), אף על פי שנתן לכהן - יחזיר (דנפל הוה, ולא מיחייב בפדיון עד לאחר שלשים);
לאחר שלשים יום, אף על פי שלא נתן - יתן;
מת ביום שלשים - כיום שלפניו (אף על פי שנתן - יחזיר לו);
רבי עקיבא אומר: אם נתן - לא יטול, ואם לא נתן - לא יתן.

גמרא:
מאי טעמיהו דרבנן?
גמרי 'חדש' 'חדש' ממדבר (כתיב הכא (במדבר יח, טז) ופדיו מן חדש תפדה וכתיב במדבר (במדבר ג, ג) פקוד כל בכור זכר מן חדש ומעלה): מה התם 'ומעלה' (משמע לאחר שלשים) - אף הכא נמי ומעלה.
ורבי עקיבא מספקא ליה (אי גמרי מהתם): מדאיצטריך למכתב 'ומעלה' גבי ערכין (נויקרא כו, ז) אם מן ששים [שנה] ומעלה וגו', וגמר במסכת ערכין (דף יח.) שנה שנה לגזירה שוה: שכשם ששנת ששים כלמטה הימנו להחמיר - אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה, אף על גב דלהקל, והוא הדין לענין בן חדש: דיום שלשים כלמטה, אף על גב דלהקל) ולא גמרי (בבבב) [חדש חדש] ממדבר (דלא יהא נערך עד לאחר שלשים) - הוה להו 'שני כתובים הכאים כאחד', וכל שני כתובים הכאים כאחד אין מלמדין (על פדיון הבן)? או דלמא כי אין מלמדין (שני כתובין) - (הני מילי) לעלמא (דלא משתעי מבכור ודערכין, כמו אי הוה כתב 'חדש' במידי אחרינא), אבל לגופיהו (כגון בכורי דורות מבכורי מדבר: דאידי ואידי בבכור הוא משתעי) - מלמדין, ומשום הכי מספקינן ליה (ומדמספקא לן קאמר אס נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן).

אמר רב אשי: הכל מודים לענין אבילות (אם מת ולד בתוך שלשים): יום שלשים כיום שלפניו (אין אבילות חלה על אביו, דאימר נפל הוא);
ואמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל.

משנה [המשך משנה ו]:
מת האב בתוך שלשים בחזקת שלא נפדה (דלא עביד איניש דפריק תוך שלשים) עד שיביא ראיה שנפדה;
לאחר שלשים יום בחזקת שנפדה עד שיאמרו לו (לבן שצוה אביו בשעת מיתתו) שלא נפדה (דכהן הוי מוציא מחבירו, והורע כחו). (ובאמירה סגיא בלא עדות גמורה, דהך חזקה דמחזקינן ליה בחזקת שנפדה - לאו זו היא חזקה מעלייתא, דרובא דאינשי לא עבדי למפרע חובו מיד; והכא לא שייך למימר עד שיביא ראיה הכהן, דהכא יכול לומר לו הבן "לכהן דעלמא יהביה אבא").

הוא לפדות ובנו לפדות - הוא קודם לבנו;
רבי יהודה אומר: בנו קודמו, שמצותו על אביו (מצות פדיתו של אב זה
היתה על אביו שמת) - ומצות בנו עליו.

גמרא:

איתמר: הפודה את בנו בתוך שלשים יום: רב אמר: בנו פדוי,
ושמואל אמר: אין בנו פדוי.
דכולי עלמא (אי אמר ליה) "מעכשיו (יהא בני פדוי)" - אין בנו פדוי (לאו
פדיון הוא, אלא מתנה בעלמא: דהא בתוך שלשים לא שייכא פדיה), (ואי אמר בתוך שלשים) " (הרי לך
המעות ולאחר שלשים יום (יחול פדיון בני) " ואיתנהו למעות (ביד כהן בעין לאחר
שלשים) - ודאי בנו פדוי (כמאן דיהיב להו ניהליה השתא); כי פליגי 'לאחר
שלשים יום' ונתעכלו המעות (שאינן בעין); רב אמר: בנו פדוי, מידי
דהוה אקידושי אשה (דאי יהיב לה השתא מידי, ואמר לה "התקדשי לאחר שלשים יום");
התם, לאו אף על גב דנתעכלו המעות הוה קידושי (הויא מקודשת, כדאמרין
במסכת קדושין (דף נט.)) ?!

(בכורות מט, ב)

הכא נמי לא שנא;

ושמואל אמר לך: התם בידו לקדשה מעכשיו, הכא אין בידו לפדותו
מעכשיו.

ואף על גב דקיימא לן דכל היכא דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב
באיסורי וכשמואל בדיני - הכא הלכתא כוותיה דשמואל.

תנן: 'מת בתוך שלשים יום, אף על פי שנתן לכהן - יחזיר לו
חמש סלעים' טעמא דמת, הא לא מת - בנו פדוי! ?
הכא במאי עסקינן? - דאיתנהו למעות.

תא שמע (ממתניתין): ' (מת האב בתוך שלשים) בחזקת שלא נפדה עד שיביא
לאיה שגפדה' (ואי מייתי ראיה הוי פדוי וקשיא לשמואל).

התם נמי דאיתנהו למעות בעינייהו.

תני תנא קמיה דרב יהודה: הפודה את בנו בתוך שלשים יום - בנו
פדוי.

אמר ליה: שמואל אמר 'אין בנו פדוי' ואת אמרת 'בנו פדוי'?!
ואף על גב דקיימא לן כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא
כותיה דשמואל.

הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו וכו':

תנו רבנן: 'הוא לפדות ובנו לפדות - הוא קודם לבנו; לבי
יהודה אומר: בנו קודמו, שמצותו על אביו ומצות בנו עליו'.
אמר רבי ירמיה: הכל מודים היכא דליכא אלא חמש סלעים - הוא
קודם לבנו, מאי טעמא - דמצוה ידידה עדיף; כי פליגי היכא
דאיכא חמש משועבדות וחמש בני חורין: רבי יהודה סבר: 'מלוה
הכתובה בתורה - ככתובה בשטר דמיא', וידידה (חמש סלעים ידידה) אזיל
(כהן) וטריף ממשעבדי (שהרי שיעבדו של כהן קדם, והיינו דקאמר 'שמצותו על אביו', כלומר:
שמאביו נשתעבדו אותן נכסים לכהן), ובהני חמש בני חורין פריק ליה לבריה
(מיד: דאי יהיב בני חרי משום פדיון ידידה - תו לא מיפריק בנו: דשמא שיעבדו הלקוחות קודם ללידת בנו);
ורבנן סברי 'מלוה הכתובה בתורה - לאו ככתובה בשטר דמיא' (ואי
יהיב בני חרי בשביל פדיון בנו - תו לא מיפריק איהו: דכהן לא מצי טריף לקוחות), הלכך מצוה
ידידה עדיף.

משנה [ז]:

חמש סלעים של בן - במנה צורי (מפרש בגמרא);
שלשים של עבד, חמשים של אונס ושל מפתה (כלומר: וכן חמשים של אונס וכו'),
ומאה של מוציא שם רע - כולם בשקל הקדש: במנה צורי (דהו עשרין
מעין, ואותן מעין שבמעות מנה צורי).

(ובגמרא מפרש למה לי למהדר ולמיתני האי וכו')

וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף, חוץ משקלים (שקלים הבאים בלשכה באדר -
אין מביאין שם אלא מטבע של חצי שקלים).

גמרא :

'מנה צורי' ?

אמר רבי אסי: מנה של צורי (היוצא במדינת צורי: דהסלע ארבעה זוזים, והזוז במשקל זהב של משקל שני פשיטין ומחצה למשקל הברזל);

רבי אמי אמר: ('סלע צורי' היינו) דינרא ערבא (ישמעאלי; ולא פירש לי שיעורו, ומצאתי בתשובת הגאונים בבליים: ששבעה דינרים האמורים בכל הש"ס - שהדינר שש מעה כסף - עושין עשרה מאותן של עריא; ובלשון ערבי קורין אותה 'מגרעות');

רבי חנינא אומר: איסתרא סרסיא (סלעים מיושנים) דמיזדבנא תמניא (מינייהו) בדינרא: חמש מינייהו לפדיון הבן.

(בכורות נ, א)

רבי יוחנן אומר: דינרא הדריינא, טריינא (דינר זהב שטבוע במטבע אדריינוס קיסר וטוריינוס קיסר), שיפא (שם המלך) - דמזבנא בעשרים וחמשה זוזי

(בכ"ה דינר של כסף בדינר צורי); דל מינייהו שתותא, והנך (ואינך) לפדיון

הבן (דסבירא ליה דסלעים של בכור הם סלעים של ארבעה דינר, והוא סלע צורי: דמטי לחמשה סלעים עשרים דינר).

הני עשרין וחד נכי דנקא הוי (דל שתות מכ"ד - ופשו עשרים; ודל שתות מחד זוזא - פשו כ"א נכי דנקא)?

אלא דל שתותא וזוזא, והנך לפדיון הבן.

אכתי עשרין נכי דנקא הוי (דכי מדלית שתות וכי הדר מדלית חדא זוזא - פשו עשרים נכי שתות) !?

אלא דל (בריש) זוזא (ופשו כ"ד) ושתותא (והדר דל שתות מכ"ד, ופשו עשרים), והנך לפדיון הבן, דהוי להו עשרין מתקלי במתקלי דינרא (במשקל דינר צורי,

כדפרישית) דאינון עשרין ותמניא זוזי ופלגא ופלגא דנקא בדינרא

ערביא (דדינר צורי עושין השבעה עשר בדינר ערבי, והי"ד עושין עשרים, פשו להו שש צורים דעבדי

שמונה דינרים ערביים ופלגא [ופלגא] דנקא, דהוא 'פונדיון': דדינר הו"ב פונדיון, אלא שפונדיון צורי

גדולים ושל ערביים קטנים כיון דשבעה צורים עושין עשרה ערביים - מטי לכל דינר צורי דינר ערבי וחמש

פונדיון ערביים ושביעית פונדיון; צא וחשוב לשבעה דינרים חמש פונדיון ושביעית פונדיון לכל דינר - הו

להו ל"ו פונדיון טופיאנא, דאינון שלשה דינרים, ואישתכח דשבעה הו עשרה! הלכך שבעה דינר צורים הו

עשרה, והי"ד הו עשרים, ופשו ששה דינר צורים; הוסף לכל דינר חמשה פונדיון ושביעית, הו להו ל"א

פונדיון טופיאנא בציר פורתא, וההוא פורתא לא חשיב, צרף פונדיון, ועשה אותן דינר - הו ל"א פונדיון

שני דינר ופלגא דדינר ופונדיון; אישתכח דששה דינר צורים עושין תמניא ופלגא ופלגא דנקא של ערביים;

ולשון זה שפירשתי כתוב בספרים ולא פירש לנו, כי לא פירש מפי הרב הגדול כל הך מילתא: דהו להו עשרין מתקלי במתקלא דינר, דאינון כ"ח ופלגא ופלגא דנקא, אבל מצאתיה בתשובת הגאונים.)

אמר רבא: סילעים דאורייתא - תלתא ותילתא (דינר צורים) הוי, (ותילתא דהן = עשרין מעין), דכתיב (שמות ל"ג; במדבר ג' ח) 'עשרים גרה השקל' ומתרגמינן

'עשרין מעין', ותניא: שש מעה כסף דינר.

מיתיבי: (המקדיש שדהו בשנת היובל היה פודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, ובתורת

כהנים [ספרא בחוקותי פרשת ד פרק י משנה ה] גבי מקדיש שדהו קתני: 'ויקרא כז: אם משנת היבל יקדיש שדהו] כערך

יקום: נותן מ"ט סלעים ומ"ט פונדיון למ"ט שנים של יובל); והלא סלע של קדש - ארבעים

ושמנה פונדיון' (כלומר: ולמה אמרנו מ"ט פונדיון? והלא סלע של קדש - מ"ח פונדיון?

אישתכח דקא פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל ופונדיון); פונדיון זה מה טיבו

(והלא לא נאמר אלא חמשים שקל כסף)? - קילבון לפרוטרוט (הכרע הוא האי פונדיון,

דמטי קולבון מעה קטנה לכל אחד לפרוטרוט, משמע: לכל אחד בפני עצמו, כדאמרין בפרק ראשון (לעיל דף ה.),

זלא מנאו הכתוב אלא לפרוטרוט') (קתני מיהת סלע של קדש ארבעים ושמנה פונדיון, והיינו ארבעה

דינר צורים, דהכי אמרינן בקדושין (דף יב:): 'שש מעה כסף דינר מעה שני פונדיון', נמצא דינר - י"ב פונדיון,

וסלע ארבעים ושמנה; אלמא סלע דאורייתא = ארבעה דינרין, וקשיא לרבא) !?

(ומשנינן): בתר דאוספו עלוייהו (על סלע דאורייתא הוסיפו שתות, ועשאוהו למדת סלע

צורי: עשרים וארבעה מעין), דתניא: 'עשרים גרה השקל' - למדנו לשקל שהוא

עשרים גרה; ומנין שאם רצה להוסיף - יוסיף? - תלמוד לומר:

(ויקרא כז, כה) [וכל ערך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה] יהיה [השקל] (עשרים גרה יהיה השקל משמע: עוד היה

אחרת); יכול יפחות? - תלמוד לומר: (בסדר 'ויקח קרח' כתיב, [במדבר יח, טז]) [ופדיו

מבן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה] הוא - (שלא יפחות).

רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן

(רב אחא כהן היה); שלח ליה (ושלח רב אשי לרב אחא): לישדר לי מר תלתא

יתירתא דאיכא עלוייהו (שנתתי לך יותר מדאי, כרבא, דאמר 'סלע דאורייתא' = שלש דינרין

ותילתא; מטי לחמשה סלעים ט"ו דינר, והתילתא - דאינון שתי דינרין נכי תלתא, דמטי לסך הכל שבסר זוז נכי תילתא) !

שלח ליה (רב אחא): לשדר לי מר תלתא אחרינא דאוסופו עילויהו (תשלח לי מר תלתא זוזי, דהא אוסיפו עלייהו ועשאום למדת צורי, דהוו חמש סלעים = עשרים זוז) !

אמר רבי חנינא: כל כסף האמור בתורה סתם - סלע; דנביאים - ליטריין (מנין דהוא עשרים וחמשה סלעים); דכתובין - קינטריין (מאה סלעים בכל שקל), חוץ מן כספו של עפרון, שאף על פי שכתוב בתורה סתם - קינטריין דכתיב (בראשית כג, טז) [וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת] ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר (שבכל מקום שיש סוחרים מקבלין אותו בתורת שקלים), ואיכא דוכתא דקא קרו לקינטרא 'תיקלא' (גירסת רש"י: והאיכא דוכתא דקרו לתקלא דידהו קינטריא: שגדול במדת קינטרא, הלכך קינטריא יהיב ליה) .

אמר רבי אושעיא: ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם מפני כספה וזהבה של ירושלים (שהיה בלשכה, והוא של הקדש, ואסור לזרים; וכשלקחוהו עובדי כוכבים - ערבוהו עם זהובים) עד שמצאו לו מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר (יחזקאל ז, כב) [והסבותי פני מהם וחללו את צפוני] ובאו בה פריצים וחללוה (משמע: כיון שבאו פריצים - חיללוה, ונפק לחולין) .

וירושלים הויה רובא דעלמא (בתמיה: דעליה בעי איתסורי כל זהבים שבעולם) ? אלא אמר אביי: בקשו לגנוז דינרא הדריינא טירייאנא שיאפא (אלו היו ממטבעות של ירושלים ורובן של אלו באו מירושלים) מפני טבעה של ירושלים, עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר ובאו בה פריצים וחללוה .

(בכורות נ, ב)

אמר רב יהודה אמר רב אסי: כל כסף האמור בתורה סתם - כסף צורי (היכא דכתיב שקל הוי סלע צורי, דהוא ארבעה דינרי, כדאוקי רבי יוחנן לעיל; והיכא דלא כתיב שקל אלא כסף - הוי דינר צורי), ושל דבריהם - כסף מדינה (שמינית של כסף צורי, והוא 'איסתירא סווסריאטא' דאמרן לעיל) .

וכללא הוא? והרי טענה, דכתיב (שמות כא, ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור [וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים], ותנן [שבועות פ"ו מ"א]: 'שבועת הדיינין הטענה' (הבאה מחמת הודאת מקצת הטענה שאדם טוען לחבירו "כך וכך מסרתי לך") שתי כסף' (אינו נשבע אלא אם כן טענו שוה שתי מעות, שהן שליש דינר, ואף על גב דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף) ! ?

שאני התם דכתיב 'כסף או כלים' (דאקשיה רחמנא לכסף בהדי כלים): מה כלים שנים (שנים כל דהו אפילו אין שוין דינר) - אף כסף שנים, ומה כסף דבר חשוב (דמענה כסף הוי חשוב) - אף כלים דבר חשוב (ולא כל דהו ממש) .

והרי מעשר דכתיב (דברים יד, כה) [ונתתה בכסף] וצרת הכסף בידך [והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו], ותנן [מעשר שני פ"ב מ"ח; עדויות פ"א מ"ט]: 'הפורט סלע ממעות מעשר שני' (שהיו לו פרוטות ורוצה להחליפן בסילעי כסף מפני משוי הדרך, והתם מטיין פלוגתא: 'צית שמאי אומרים בכל הסלע מעות כו' ומיהו שמעינן מינה דמכר המעשר בפרוטות, וכתיב ונתת בכסף) ! ?

כסף כסף ריבה (הכסף כסף ריבה. תלתא זימני כתיב התם 'כסף': ונתתה בכסף, וצרת הכסף, ונתת הכסף [בכל אשר תאוו נפשך...]) [שם פסוק כו] - וריבה כל מילי) .

והרי הקדש, דכתיב 'ונתן הכסף וקם לו'*, ואמר שמואל: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה (והיינו נחשת) מחולל ! ?

[**# אין פסוק או אפילו שני פסוקים סמוכים עם מילים אלה;

ועוד: תוספות בכורות נא, א ד"ה אימא ולא הקדשות בכל אלו: בפסחים (דף לה, ב) ובהזהב (בבא מציעא נד, א) מייתי גבי הקדש שחללו על גבי קרקע - שאינן פדויין, מדכתיב 'ונתן הכסף וקם לו'; משמע דמההוא קרא קא דרשי; אבל אי אפשר לומר כן, דבתורת כהנים בפרשת ואם בחקותי דריש מ'וכל ערכך יהיה בשקל הקדש' (ויקרא כה, כ), כדפירש שם בקונטרס, ולא חש שם להביא אלא חד מקראי דכתיב בהו 'כסף' גבי הקדש וכו' . . . שבת קכח, א תוד"ה ונתן הכסף וקם לו: אין הפסוק כך אלא "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו" (ויקרא כז, יט) ודרך הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר קצר]

הקדש נמי יליף 'קדש' 'קדש' ממעשר (במעשר בהמה כתיב [ויקרא כז, לב] וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לה') [ולפי הב"ח - מדובר המעשר שני: במעשר שני כתיב

קדש: [ויקרא כז,ל] וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש לה', ובהקדש כתיב [ויקרא כז,יד] ואיש כי יקדש את ביתו קדש).

והרי קידושי אשה, דכתיב (שמות כא,יא) [ואם שלש אלה לא יעשה לה] ויצאה חנם אין כסף, (ומהתם גמרינן קדושין, דאמרינן אין כסף לאדון זה - ויש כסף לאדון אחר) ותנן [קידושין פ"א מ"א]: 'בית שמאי אומרים: כדינר ובשורה דינר, ובית הלל אומרים: כפרוטה ובשורה פרוטה'; לימא רב אסי דאמר כבית שמאי?

אלא אי איתמר - הכי איתמר: אמר רב יהודה אמר רב אסי: 'כל כסף קצוב' (דאיכא שלשים, חמשים, אבל בכל הנך דפרכינן - ליכא קצבה) האמור בתורה - כסף צורי, ושל דבריהם - כסף מדינה;

מאי קמשמע לן? תנינא [בכורת פ"ח מ"ז, לעיל מט"ב]: 'חמש סלעים של בן וכו'?

'ושל דבריהם כסף מדינה' איצטריכא ליה, דתנן [בבא קמא פ"ח מ"ו]: 'התוקע לחכירו נותן לו סלע', ולא תימא 'סלע = ארבע זוזי', אלא פלגא דזוזא דקרי אינשי סלע פלגא דזוזא (התוקע = המכה את חבירו באזנו לשון מורי בבבא קמא; וכאן שמעתי תוקע ממש: שתקע מפיו באזנו; וראיה ללשון מורי בבבא קמא, וכאן שמעתי: אל תהי בתוקעי כף: שמכין בכפם על כף חביריהם להיות ערבים בשביל אחרים, וקא משמע לן רב אשי דלא תימא סלע צורי ליתבי ליה, דהוא ארבע זוז, אלא סלע מדינה, דהוא פלגא, דזוזא שמינית שבסלע צורי).

חנן בישא תקע ליה לההוא גברא; אתא לקמיה דרב הונא, אמר ליה: הב ליה פלגא דזוזא! הוה ליה

(בכורות נא, א)

זוזא מאכא בהדיה (שנפחתה צורתו), דלא נפיק (ולא הוה שקיל ליה, כלומר: לא היה ניקח בעיר להוצאה: לא היה הדינר שקול ושוה לו כלום); תקע ליה אחרינא ויהביה ניהליה.

שלשים של עבד חמשים של אונס ושל מפתה [ומאה של מוציא שם רע - כולם בשקל הקדש: במנה צורי; וכולן נפדין בכסף ובשורה כסף, חוץ משקלים]: הא תו למה לי (האי זכולם)? הא תנא ליה רישא? אונס ומוציא שם רע איצטריך (למיתני האי זכולם בשקל הקודש; משום דרישא לא תנא 'שקל הקודש': ומיהו פשיטא לן באינך כולהו דסלעים ניהו, דהא בפדין הבן כתיב (במדבר ג,מ) חמשת שקלים לגולגלת ובעבד כתיב (שמות כא,לב) [כסף] שלשים שקלים יתן לאדונו) (בעל השור), ובמפתה כתיב (שמות כב,טז) כסף ישקול, אבל באונס ומוציא שם רע לא כתיב שקל): סלקא דעתך אמינא כיון דלא כתיב בהו 'שקלים' אימא זוזי בעלמא (הא דתנא ברישא במנה צורי - כל חד וחד כי דיניה קאמר: דהיכא דכתיב שקלים יהיב שקלים צורים, והיכא דלא כתיב 'שקלים' - ליתבי דינרי צורים)? - קא משמע לן (סיפא זכולם בשקל הקודש) דמילף קא ילפי מהדדי (בכסף קצוב מכסף קצוב, כדרב אסי, דלעיל אית ספרים דכתוב הכי: 'אטו כולהו בני פדיה ניהו? וקפריך אמתניתין, דנקט לשון 'פדיה' בכולהו, דקתני 'וכלן נפדין' והא לא שייכא לשון פדיה אלא בבכור! תני 'כל הנפדין נפדין בכסף ושוה כסף': כל הנפדין כגון בכור אדם, והקדשות, ומעשר [שני]).

חוץ מן השקלים:

תנא: חוץ מן השקלים, ומעשר, והראיון;

שקלים - דתנן [שקלים פ"ב מ"א]: 'מצרפין שקלים לדרכונות' [במשנה: דרכונות] מפני משאוי הדרך' (בני העיר ששולחין שקליהם לירושלים - מצרפין אותם, ולוקחין מהן 'דרכונות': של זהב הוה, זהובים טבועים; דרכונות - אין, שאר זהב - לא: שאינו טבוע; ובמסכת שקלים (דף ד. ט) מפרש טעמא: שמא תיזול מרגליות כו'; והוא הדין לכל שוה כסף: שמא יזול, ונמצא הקדש מפסיד, אבל טיבעא לא זייל);

מעשר - דכתיב (דברים יד,כה) [ונתתה בכסף] וצרת הכסף בידך [והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו] (מעשר שני אינו נפדה אלא בכסף טבוע, ולא בשוה כסף, ואפילו פרוטות טבועות שפיר דמי); והראיון (לקנות עולת ראייה הנקנית בשתי מעות כסף, כדאמרינן בחגיגה (פ"א מ"א דף ב.) 'הראייה שתי כסף' והנך שתי כסף - טבועות בעינן).

תני רב יוסף: שלא יביא סיגה (כסף סיגים, אלא טבוע) לעזרה. (והאי ברייתא דרב יוסף - לאו לפרושי אלא לסייעי.)

משנה [ח]:

(אף על גב דאמרן לעיל (דף מט:) 'זכולן נפדין בכסף ובשוה כסף') אין פודין (בכור אדם) לא בעבדים ולא בשטרות (שאם יש לו שטר על חבירו בחמשה סלעים ונתנו לכהן שגיבה אותו חוב בפדיון בנו - אינו פדוי) ולא בקרקעות ולא בהקדשות (מפרש בגמרא); כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים (משום פדיון בנו) - חייב ליתן לו, ובנו אינו פדוי (כדאמרין בגמרא: שמא יאמרו פודין בשטרות); לפיכך (דאמרן 'חייב ליתן לו חמשה סלעים') - אם רצה הכהן ליתן לו במתנה (ולחזירם לו) - רשאי (אבל תקנתא אחריתי ליכא).

המפריש פדיון בנו ואבד - חייב באחריותו, שנאמר: 'יהיה לך' ו'פדה תפדה' [במדבר יח, טו: כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה] (כשיהיה לך הפדיון - אז יהיה פדוי; והאי קרא - לאהרן אמר ליה רחמנא).

גמרא:

מתניתין דלא כרבי, דתניא [ספרי קרח פסקא קיח]: 'רבי אומר: בכל פודין בכור אדם חוץ מן השטרות'.

מאי טעמא?

דרבי דריש ריבויי ומיעוטי: [במדבר יח, טו: ופדויו מבן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא]: 'ופדויו מבן חדש תפדה' - ריבה; 'בערך כסף חמשת שקלים' - מיעט; 'תפדה' - ריבה; ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל; מאי רבי? - רבי כל מילי, ומאי מיעט? - מיעט שטרות (דלא חשיבי מיד).

ורבנן דרשי כלל ופרט: 'ופדויו מבן חדש' - כלל; 'בערך כסף חמשת שקלים' - פרט; 'תפדה' - חזר וכלל (ואף על גב דהאי תפדה כתיב קודם לפרט - אפילו הכי דיינינן ליה בכלל ופרט, כדאמרין לקמן); כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון - אף כל דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאין מטלטלין; יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות (ויקרא כה, טו: והתנחלתם אותם [לבניכם אחרים] לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו); יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין - אין גופן ממון. אמר ליה רבינא למרימר: ורבי - ריבויי ומיעוטי דריש? והא רבי כללי ופרטי דריש, במרצע, דתניא: [דברים טו, יז: ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה כן] 'המרצע'; אין לי אלא מרצע, מניין לרבות הסול (ברוק"א בלע"ז) והסירה (קוק) והמחט והמקדת והמכתב (עט ברזל)? - תלמוד לומר: 'ולקחת' - לרבות כל דבר שנלקח ביד - דברי רבי יוסי ברבי יהודה; רבי אומר: 'המרצע' מה מרצע מיוחד של מתכת - אף כל של מתכת; ואמרין (במסכת קדושין (דף כא.)): במאי קא מיפלגי? רבי דריש כללי ופרטי (ולקחת - כלל; מרצע - פרט; ונתת באזנו - חזר וכלל; מה הפרט מפורש של מתכת - אף כל של מתכת), רבי יוסי ברבי יהודה דריש ריבויי ומיעוטי (ומאי רבי? - רבי כל מילי, ומאי מיעט? - מיעט סם) !?

אין, בעלמא רבי כללי ופרטי דריש, והכא (היינו טעמא דדריש ריבויי ומיעוטי) - כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל (בשילהי 'אלו טריפות' (חולין פז.)): ' (ויקרא יא, ט) [את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים ובנחלים אתם תאכלו] 'במים' 'במים' שתי פעמים (כל מקום שנאמר במים שתי פעמים, כלומר: כל מקום שנאמר שני כללות זו אצל זו ופרט אחריהן, כגון הכא: את זה תאכלו מכל אשר במים אשר לו סנפיר וקשקשת במים, דהיינו שני כללות, דמשמע דבכל מים בעינן סנפיר וקשקשת, ופרט הכתוב אחריהם בימים ובנחלים דמשמע בימים ובנחלים שנובעים - הם בעינן סנפיר וקשקשת, אבל הגדילים במים מכונסין מיתאכלי בלא סנפיר וקשקשת) - אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט (לא דיינינן ליה בכלל ופרט, אלא מטילין הפרט ביניהן ודנין אותו בריבויי ומיעוטי) ' (והכא נמי: ופדויו מבן חדש - כלל; תפדה - חזר וכלל, הרי שתי כללות הסמוכות זה לזה, והפרט אחרי - הלכך בריבויי ומיעוטי דרשינן לה) !

ורבנן (דדרשי להו בכללי ופרטי) אמרי כדאמרין במערבא: כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה - הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט.

ולא בהקדשות:

פשיטא! לאו ידידה נינהו! אימא

(בכורות נא, ב)

'ולא הקדשות (נפדין) בכל אלו' (בעבדים שטרות וקרקעות; והתם נפקא לן מקראי בתורת כהנים בפרשת ערכין).

כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים חייב ליתן לו [ובנו אינו פדוי; לפיכך - אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי.]:
אמר עולא: דבר תורה בנו פדוי לכשיתן; מאי טעמא אין בנו פדוי? - גזירה שמא יאמרו פודין בשטר (אפילו אין נותנין כלום; אי נמי בשטר שיש לו על חבירו).
תני תנא קמיה דרב נחמן: 'בנו פדוי לכשיתן' (שהרי נתן הפדיון)!
אמר ליה רב נחמן: זו דברי רבי יוסי ברבי יהודה סתימתא,
ואמרי לה זו דברי רבי אלעזר ברבי שמעון סתימתא, אבל חכמים אומרים: אין בנו פדוי!
והלכתא אין בנו פדוי.

לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי:
תנינא להא, דתנו רבנן: 'נתנו לעשרה כהנים כבת אחת' (שהניח לפני כולן חמש סלעים והלך לו) - יצא; בזה אחר זה (ולכהן אחר; הכי תניא ליה בתוספתא) - יצא; נטלו (הכהן) והחזירו לו - יצא; וכך היה מנהגו של רבי טרפון (כהן היה) שהיה נוטל ומחזיר, וכששמעו חכמים בדבר, אמרו: קיים זה הלכה זו!
'הלכה זו' ותו לא?
אלא קיים זה אף הלכה זו.
רבי חנינא (כהן היה) הוה רגיל ושקיל ומהדר; חזייה להווא גברא דהוה קא אזיל ואתי קמיה (כדי שיראנו מהלך ובא לפניו, ויחזיר לו חמש סלעים שנתן בפדיון בנו), אמר ליה: "לא גמרת ויהיבת (נתינה גמורה, אלא כדי שאחזירם לך), מידעם ביש עבדת (דבר רע עשית); הילכך אין בנו פדוי (הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם)". (לשון אחר: אפילו לא אחזירם - אין בנך פדוי).

המפריש פדיון בנו ואבד - חייב באחריותו:
מנלן (דחייב באחריותו)?
(ואף על גב דקא נסיב קרא במתניתין קבעי 'מנלן', ולקמן פריך ליה רב פפא).
אמר רבי שמעון בן לקיש: אתיא ערך ערך מערכין (כתיב הכא בבכור [במדבר יח,טז] ופדיון מבן חדש תפדה בערך מה ערכין חייב באחריותו עד שיבאו לידי גזבר, כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין [דף קלט.]: ונתן את הערך ביום ההוא וגו' (ויקרא כז,כג); חולין הן בידך עד שיבאו לידי גזבר).

רב דימי אמר רבי יונתן: [שמות לד,כ: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו] כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם, ויליף ריקם ריקם מעולת ראייה [שמות כג,טו: את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם]:
מה עולת ראייה חייב באחריותו (דהא חובה היא עליה, דלא גרעה היא מנדד, שאם מתה או נגנבה - חייב באחריותה, דכמאן דטעין ליה אכתפיה דמי) - אף פדיון הבן חייב באחריותו (ועוד דכתיב [שמות כג,טו:] לא יראו פני ריקם - ואם מתה או נגנבה ולא פרע ליה אישטכח דאיתחזי ריקם בעזרה; אבל מלא יראו פני ריקם דבכור לא הוה שמעינן: דהווא לאו 'פנים' ממש קאמר, דהא לאו בעזרה מייתי לה, דלכהן יהיב ליה, והוה אמינא: בהפרשה סגיא ליה).
מתקיף לה רב פפא: קרא לקרא (קרא צריך לאיתויי לסיועי לקרא? הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב לה)?
אלא אמר רב פפא: הא כדקתני טעמא [במדבר יח,טו:] כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה] יהיה לך אך פדה תפדה [את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה], וכי איתמר דריש לקיש - ארישא איתמר:
'מת לאחר שלשים יום, אף על פי שלא נתן - יתן'; מנא לן (דחייב לתת לאחר מיתה)?

אמר רבי שמעון בן לקיש: אתיא ערך ערך מערכין (דאמר במסכת ערכין [דף כ.]: 'אמר "ערכי עלי" ומת - יתנו היורשים; אמר "ערכי פלוני עלי" ומת - על הנוזד ליתן', ומקרא יליף במסכת ערכין; ובתורת כהנים [ספרא בחוקותי פרשתא ג משנה טו]: 'כול אם אמר "ערכי פלוני עלי" ומת יהא פטור? - תלמוד לומר: יעריכנו' [ויקרא כז,ח:] - אפילו מת'; והכי נמי: כי מת לאחר שלשים - נתחייב האב בפדיונו).

רב דימי אמר רבי יונתן: [שמות כג,טו:] את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב כי בו יצאת ממצרים] ולא יראו פני ריקם: מה להלן (עולת ראייה) יורשין חייבין (דעולת חובה היא, וגבי עולת חובה תנן [קנים פ"ב מ"ה] 'האשה שהביאה חטאתה ומתה - יביאו יורשין עולתה') - אף כאן (הכי נמי כי מת לאחר שלשים - נתחייב האב בפדיונו) יורשין חייבין (לאחר מיתת האב והבן, דהוה מחוייבים ומתו).

משנה [ט] :

הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם (נכסי מלוג [??] אם נשואה בעלה יורשה, ואם אינה נשואה - כל נכסי האם! - וכן שואל הרש"ש); ואינו נוטל בשבח (אם השבחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו - אין הבכור נוטל פי שנים בשבח אלא שמין את הנכסים מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן, והבכור שנטל שני חלקים בקרקעות: יתן מעות לפי ששווה שבח חלק השני שנטל בשביל הבכורה, ואותן מעות יחלקו בין כולם) ולא בראוי כבמוחזק (בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו, אבל ראויין היו ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן - אין הבכור נוטל פי שנים בהן) ,

(בכורות נב, א)

המשך המשנה

ולא האשה בכתובתה (לא בשבח שהשבחו: אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעוד כתובה, ואחר כך השבחו - אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין, ולא בראוי כבמוחזק) .
ולא הבנות (שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים) במזונותיהן (אינה ניזונת לאחר מיתתו אלא לפי מה שהנכסים שוין לא בשבח ולא בראוי) ,
ולא היבם (שנטל פי שנים: חלקו וחלק המת שייבם את אשתו - אינו נוטל בחלק אחיו לא בשבח ולא בראוי) ,
וכלם אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמוחזק (מפרש בגמרא אמאי נקיט ליה) .

גמרא :

מאי טעמא [ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם] ?
אמר קרא (דברים כ"ז) [כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה] : ' (כי הוא ראשית אנו) לו משפט הבכרה ' - משפט הבכורה לאיש ,
ואין משפט הבכורה לאשה (משמע דאדידיה קאי, כלומר: בנכסיו משפט הבכורה - ולא בנכסי אשתו) ;
ואינו נוטל בשבח - דכתיב 'בכל אשר ימצא לו' (לאב בשעת מיתה) ;
ולא בראוי כבמוחזק - דכתיב 'בכל אשר ימצא לו' ;
ולא האשה בכתובתה? - איני , והאמר שמואל : 'בעל חוב (שהלוח לחבירו מעות ומכר לזה הנכסים והשבחו לקוחות) גובה את השבח (טורף בעל חוב הגוף והשבח) ' (והך אשה נמי בעלת חוב היא) ?
אמר רבי אבא : מקולי כתובה שנו כאן . (זה אחד מקולי כתובה) .

ולא הבנות במזונותיהן :

מאי טעמא ?

תנאי כתובה - ככתובה דמי .

ולא היבם :

מאי טעמא ?

בכור קרייה רחמנא , (והיה הבכור אשר תלד [דברים כ"ה, ו], ומוקמינן ביבמות (דף כ"ד) דביבם מיירי, וקאמר רחמנא דמצוה לייבם בגדול) .
אמר אביי : לא שניא אלא בשבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום , אבל דבין יבום לחלוקה - שקיל ; מאי טעמא ? - (דברים כ"ה, ו) [והיה הבכור אשר תלד] יקום על שם אחיו המת [ולא ימחה שמו מישראל] אמר רחמנא (והיינו לנחלה, כדאמר ביבמות (כ"ד): 'בכור קרייה רחמנא', ודינו כבכור: דלא יטלו בראוי ובשבח בין מיתת אביהם לייבום) , והרי קם (משעה שנשא אשת אחיו קמו פי שנים בנכסים ברשותו, וכי אשבח - ברשותו אשבח, ונוטל פי שנים אף בשבח) .

רבא אמר : אפילו דבין יבום לחלוקה נמי לא שקיל ; מאי טעמא ? - כבכור : מה בכור אין לו קודם חלוקה - אף יבם נמי אין לו קודם חלוקה .

וכלם אין נוטלין בשבח :

(בכורות נב, ב)

לאיתויי שבחא דממילא (שלא טרח בה אחיו) : (כגון) חפורה - והווי שובלי (שהיתה התבואה שחת בשעת מיתתו, ועכשיו נעשו שבילים) , (או) שלפופי - והווי תמרי

(סמדר ועכשיו נעשו תמרים גדולים; וקא משמע לן דאפילו בהאי שבחא - לא שקיל בכור אלא כאחד מן האחין, ושמיין אותן מה היו שוין כשמת האב, ובהנהו דמים שקיל פי שנים; דאי מרישא - הוה אמינא: אין הבכור נוטל פי שנים בשבח - הני מילי בשבח שטרחו בו אחים, כגון זיבול שדות וקשקוש ועידור) .

ולא בראוי כבמוחזק:

לאיתויי נכסי דאבי אבא (אם היה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם והיו נכסים ראויין ליפול להם כשימות - אף על גב דודאי עתידיים ליפול להם, ואפילו יש לו בן אחד - יטלו אלו חלק אביהם, וסלקא דעתא אמינא כמוחזק דמו, וקא משמע לן סיפא; דאי מרישא - הוה אמינא: 'ראוי' דקתני רישא דאין הבכור נוטל בו - כגון שנפלו לו נכסי אחי אביהם שהיה לו בנים בשעת מיתת אביהם של אלו, ומתו בניו, ואחר כך מת הוא: דנכסים הללו לא היו ראויין להם בשעת מיתת אביהם אלא מספק) .

משנה [י] :

ואלו שאין חוזרין ביובל:

הבכורה, והיורש את אשתו, והמייבם את אשת אחיו (ונטל חלק אחיו ירושה גמורה היא ואינו מחזיר (ח) ביובל) והמתנה = דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: המתנה כמכר (ויוצאה ביובל); רבי אלעזר אומר: כולם חוזרין ביובל; רבי יוחנן בן ברוקה אומר: <אף> היורש את אשתו יחזיר (קרקעות) לבני משפחה וינכה מהן את הדמים, (ובגמרא מפרש לה.)

גמרא:

מאי טעמא דרבי מאיר?

מכר - הוא דאמר רחמנא ליהדר ביובל, מתנה וירושא לא, והני מירושא - ירושה, דמתנה - מתנה; בכור - (דברים כ"ז) [כי את הבכור בן השנואה יכיר] לתת לו פי שנים [בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה]: מתנה קרייה רחמנא.

והיורש את אשתו:

ירושא הבעל דאורייתא (לשאריו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה [במדבר כ"ז,א] - מכאן שהבעל יורש את אשתו [ב"ש נחלין] (בבא בתרא ק"א:)) .

והמייבם את אשת אחיו:

בכור קרייה רחמנא.

וחכמים אומרים מתנה כמכר:

מאי טעמיהו דרבנן?

[ויקרא כ"ז,ג: בשנת היובל הזאת] תשובו [איש אל אחוזתו] - (תשובו איש אל אחוזתו - קרא יתירא הוא, דהא כבר נאמר [ויקרא כ"ז,ה] ושבתם איש אל אחוזתו; והלכך -) לרבות את המתנה; והני (אחריני דמתניתין) - (להכי מודו רבנן דאינם חוזרין) כולהו ירושה נינהו: בכור אמר קרא 'לתת לו פי שנים' - מקיש חלק בכורה לחלק פשוט: מה חלק פשוט ירושה (כדכתיב: ביום הנחילו את בניו [דברים כ"א,טז]) - אף חלק בכורה ירושה (וירושא הבעל דאורייתא, ויבם - 'בכור' קרייה רחמנא) .

רבי אלעזר אומר כולם חוזרין ביובל:

סבר לה כרבנן, דאמרי 'תשובו' - לרבות את המתנה, והני כולהו מתנה נינהו: בכור - 'לתת לו פי שנים' - מתנה קרייה רחמנא, והיורש את אשתו - ירושת הבעל דרבנן, והמייבם את אשת אחיו - 'בכור' קרייה רחמנא.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: האחין שחלקו - לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל (וחוזרין וחולקין) .

מותיב רב הושעיא: 'ואלו שאין חוזרין ביובל: הבכורה' !?

אמר ליה רבי אלעזר: מאי 'אין חוזרין'? - אין חוזרין לבטלה (שיהא מאבד בכורתו, אבל חוזרין וחולקין ונוטל פי שנים כבתחלה) .

מתקיף לה רב ששת: מכלל דמאן דאמר חוזרין (דרכי אלעזר) - חוזרין לבטלה קאמר (בתמיה) ?

קרי רב חמא עליה דרב ששת (קהלת ז,יא) טובה חכמה עם נחלה [ויתר לראי השמש]: ולא שמיע ליה הא: דכי אתי רבין אמר רבי יוחנן, ואמרי לה רבי

אלעזר אמר משום רבי אלעזר בן שמוע: מאי 'חוזרין'? - חוזרין לבטלה. (טוב טעם חכמת חריפות האמורה עם נחלת הברייתות: שהיה רב ששת בעל ברייתות; דאי הוה שמיע ליה לרב ששת הא דרבין - לא הוה פריך מידי.)

ר"י בן ברוקה אומר <אף> היורש את אשתו יחזיר לבני וכו': מאי קסבר? אי קסבר ירושת הבעל דאורייתא - אמאי יחזיר לבני משפחה? ואי קסבר ירושת הבעל דרבנן - דמיס מאי עבדתייהו? לעולם קסבר ירושת הבעל דאורייתא, והכא במאי עסקינן? - כגון שהורישתו אשתו בית הקברות, ומשום פגם משפחה אמור רבנן לשקול דמי וליהדר, וכדתניא: 'המוכר קברו ודרך קברו, מקום מעמדו' (שעושין מעמדות שבעה למת) ובית הספרו - כאים בני משפחה וקוברים אותו בעל כרחו (של לוקח) משום פגם משפחה, ומאי 'ינכה להם מן הדמים'? - דמי קבר אשתו (דהוא חייב בקבורתה, כדאמר במסכת כתובות (דף מ:)).

הדרן עלך יש בכור